

■ Studii:

- studii de doctorat – 2016 (Universitatea „Nicolae Titulescu” din București);
- studii postuniversitare – Științe penale 2003 (Academia de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” din București);
- licențiată în Drept din anul 2002 (Universitatea Transilvania din Brașov).

■ Activitate profesională:

- judecător, Judecătoria Galați (2012-2015), Judecătoria Ploiești (2016), Judecătoria Brașov (2017), Tribunalul Harghita, Secția penală (începând cu 1 ianuarie 2018);
- avocat, Baroul Brașov (2005-2012);
- consilier juridic MAPN (2002-2005).

■ Articole:

1. *Considerații privind revizuirea hotărârilor penale în cazul hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului*, lucrare prezentată în cadrul Sesiunii Științifice a Institutului de Cercetări Juridice – „10 ani de la aderarea României la Uniunea Europeană. Impactul asupra evoluției dreptului românesc”, București, 31 martie 2017, disponibilă pe www.universuljuridic.ro;
2. *The Resocialization and Reintegration of the Convicts Sentenced to Long-Term Freedom Privative Punishments*, în Specto, International Conference Multidisciplinary Perspectives in the Quasi-Coercive Treatment of Offenders, the 6th edition (11th May-12th May, 2017, Freiburg, Germany);
3. *Considerations on the Effect of the Pilot Decision of the European Court of Human Rights Concerning the Detention Conditions in Romania*, în Law Review no. 2/2017, International Journal of Law and Jurisprudence Online Semiannually Publication, published by Union of Jurists of Romania and Universul Juridic Publishing House (lucrare prezentată în cadrul conferinței „Current Issues within EU and EU Member States Legal Framework”, organizată de Universitatea Transilvania din Brașov, în luna octombrie 2017);
4. *Incongruențe privind punerea în executare a pedepselor și a măsurilor educative privative de libertate*, Sesiunea Științifică a Institutului de Cercetări Juridice – „Intrarea în vigoare a noilor coduri. O primă evaluare”, desfășurată la București, în 15 aprilie 2016;
5. *Compared law issues regarding the judge supervising the limitation of freedom*, în Challenges of the Knowledge Society-CKS 2016;
6. *Acordul de recunoaștere a vinovăției – procedură simplificată de soluționare a dosarelor penale – probleme apărute în practică*, Sesiunea Științifică a Institutului de Cercetări Juridice – „Simplificarea – Imperativ al modernizării și ameliorării calității dreptului”, București, 17 aprilie 2015;
7. *Considerations on the waiver of punishment, individualization way under the Code of Criminal Procedure*, „7th international conference”, organizată de Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, Facultatea de Științe Juridice, Sociale și Politice, în data de 8 mai 2015;
8. *The enforcement of educational measures without deprivation of liberty. Difficulties encountered in practice*, în Challenges of the Knowledge Society-CKS 2015;
9. *Considerații privind limitările constituționale ale libertății persoanei (Considerations on the Constitutional Limitations regarding individual freedom)*, la Conferința internațională „Constituția și societatea contemporană” („The International conference The Constitution and the contemporary society”), organizată de Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești, Centrul de studii și cercetări juridice și socio-administrative și Asociația Română de Drept și Afaceri Europene (ARDAE) din 5 decembrie 2014, Ed. Universitară, București;
10. *Considerații privind instituția liberării condiționate în noua legislație procesual penală comparativ cu legislația actuală* (coautorat), în Buletinul Universității Transilvania, Brașov, 2013;
11. *Notes and Proposals Regarding the Changes and Amendments to the Romanian Constitution – 2013* (coautorat), în South East European Journal of Political Science, Constitution and Constitutional Reform, vol. I, nr. 2, 2013, Bucharest;
12. *Considerations regarding the Institution of Probation in the New Penal Code* (coautorat), în Bulletin of the Transilvania University of Brașov – Series VII: Social Sciences And Law, 2066-771X(CD), 2013.

GABRIELA-NICOLETA CHIHAIA

ROLUL ȘI ACTIVITATEA JUDECĂTORULUI DE SUPRAVEGHERE A PRIVĂRII DE LIBERTATE

Universul Juridic
București
- 2018 -

8. CEDO, hotărârea din 22 octombrie 1997, Cauza *Erdagoz c. Turcia*, http://www.echr.coe.int/Documents/COURED2012-Guide_on_article_5_eng.pdf;

9. CEDO, hotărârea din 25 noiembrie 2003, Cauza *Vasileva c. Danemarcei*, par. 36, http://www.echr.coe.int/Documents/COURED2012-Guide_on_article_5_eng.pdf;

10. CEDO, hotărârea din 25 noiembrie 2003, Cauza *Vasileva c. Danemarcei*, par. 38, http://www.echr.coe.int/Documents/COURED2012-Guide_on_article_5_eng.pdf, CEDO, hotărârea din 24 martie 2005, Cauza *Epple c. Germaniei*, par. 37, http://www.echr.coe.int/Documents/COURED2012-Guide_on_article_5_eng.pdf;

11. CEDO, hotărârea din 30 august 1990, Cauza *Fox, Campbell și Hartley c. Marii Britanii*, http://www.echr.coe.int/Documents/COURED2012-Guide_on_article_5_eng.pdf;

12. CEDO, hotărârea *Eugen Gabriel Radu c. României*, hotărârea din 13 octombrie 2009;

13. CEDO, hotărârea *Goh c. României*, hotărârea din 21 iunie 2011 (Cererea nr. 9.643/03);

14. CEDO, hotărârea *Kemmache c. Franței* (1991);

15. CEDO, hotărârea *Marian Chiriță c. României*, hotărârea din 21 octombrie 2014 (Application no. 9443/10), <http://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2014/10/CASE-OF-MARIAN-CHIRITA-v.-ROMANIA.pdf>;

16. CEDO, hotărârea *Nikolova c. Bulgariei* (2004);

17. CEDO, hotărârea *Pantano c. Italiei* (2003);

18. CEDO, hotărârea *Pantea c. României* din 3 iunie 2003, publicată în M. Of. nr. 1150 din 6 decembrie 2004;

19. CEDO, hotărârea *Petra c. României*, Hotărârea nr. 1 din 23 septembrie 1998, publicată în M. Of. 637 din 27 decembrie 1999;

20. CEDO, hotărârea *Silvestru Cotlet c. României*, Hotărârea din 3 iunie 2003, publicată în M. Of. nr. 422 din 19 mai 2005;

21. CEDO, hotărârea *Stogmuller c. Austriei* (1969);

22. CEDO, hotărârea *Letellier c. Franței* (1991);

23. CEDO, hotărârea *Vasilescu c. României* din 22 mai 1998, publicată în M. Of. nr. 637 din 27 decembrie 1999.

Cuprins

Abrevieri.....	5
----------------	---

Titlul I

LIBERTATEA, DREPTUL LA LIBERTATE – LIMITĂRILE ȘI GARANȚIILE SALE.....	7
--	----------

Capitolul I

Libertatea și dreptul la libertate	7
Secțiunea 1. Libertatea – perspectiva filosofică	7
Secțiunea a 2-a. Libertatea – perspectiva juridică	12
Secțiunea a 3-a. Dreptul la libertate – drept fundamental statuat în reglementările internaționale.....	17

Capitolul II

Limitările și garanțiile privării de libertate	25
Secțiunea 1. Considerații generale privind limitările și garanțiile privării de libertate	25
Secțiunea a 2-a. Limitări și garanții prevăzute de reglementările internaționale.....	26
Secțiunea a 3-a. Limitări și garanții constituționale	36
Subsecțiunea 3.1. Limitări și garanții constituționale în România.....	36
Subsecțiunea 3.2. Limitări și garanții în constituțiile altor state	39
Secțiunea a 4-a. Limitări și garanții procesual penale ale privării de libertate	45
Subsecțiunea 4.1. Limitări și garanții procesual penale în România.....	45
Subsecțiunea 4.2. Limitări și garanții procesual penale întâlnite în legislațiile altor state.....	49

Capitolul III

Pedepsele și măsurile educative privative de libertate – sancțiuni penale ce limitează dreptul la libertate	60
Secțiunea 1. Pedepsele și măsurile educative privative de libertate în legislația română	60

Secțiunea a 2-a. Pedepsele privative de libertate în legislațiile unor țări europene.....	66
---	----

Titlul II

EXECUTAREA PEDEPSELOR ȘI A MĂSURILOR EDUCATIVE PRIVATIVE DE LIBERTATE ÎN ROMÂNIA.....	76
--	-----------

Capitolul I

Considerații generale privind punerea în executare a hotărârilor penale.....	76
---	-----------

Secțiunea 1. Punerea în executare a hotărârilor penale – ultima fază a procesului penal român	76
Secțiunea a 2-a. Instanța de executare	78
Secțiunea a 3-a. Judecătorul delegat cu executarea	80

Capitolul II

Punerea în executare a pedepselor și a măsurilor educative privative de libertate.....	86
---	-----------

Secțiunea 1. Existența unei hotărâri de condamnare definitivă – condiție esențială pentru punerea în executare a pedepselor și măsurilor educative privative de libertate	86
Secțiunea a 2-a. Punerea în executare a pedepselor privative de libertate	91
Secțiunea a 3-a. Punerea în executare a măsurilor educative privative de libertate	95

Capitolul III

Principiile care guvernează executarea pedepselor și a măsurilor educative privative de libertate.....	99
---	-----------

Secțiunea 1. Principiul legalității	99
Secțiunea a 2-a. Principiul umanismului (respectarea demnității umane, interzicerea supunerii la tortură, la tratamente inumane sau degradante ori la alte rele tratamente).....	100
Subsecțiunea II.1. Încălcarea art. 3 din Convenția europeană a drepturilor omului în ceea ce privește executarea pedepselor privative de libertate în România (condamnări ale României la CEDO pentru încălcarea art. 3)	104

Subsecțiunea II.2. Măsuri dispuse de Administrația Națională a Penitenciarelor pentru îmbunătățirea condițiilor de detenție.....	106
Secțiunea a III-a. Principiul interzicerii discriminării.....	108
Secțiunea a IV-a. Principiul exercitării drepturilor de către persoanele private de libertate.....	109

Capitolul IV

Pedepsele și măsurile educative privative de libertate.....	111
--	------------

Secțiunea I. Individualizarea modalității de executare	111
Secțiunea a II-a. Pedepsele privative de libertate	112
Subsecțiunea II.1. Considerații generale privind pedepsele privative de libertate.....	112
Subsecțiunea II.2. Pedepsa detențiunii pe viață	115
Subsecțiunea II.3. Pedepsa închisorii.....	118
Secțiunea a III-a. Măsurile educative privative de libertate.....	119
Subsecțiunea III.1. Considerații generale privind măsurile educative privative de libertate	119
Subsecțiunea III.2. Internarea într-un centru educativ	122
Subsecțiunea III.3. Internarea într-un centru de detenție	124

Capitolul V

Executarea pedepselor privative de libertate.....	128
--	------------

Secțiunea I. Considerații generale privind executarea pedepselor privative de libertate.....	128
Secțiunea a II-a. Locul executării – sistemul penitenciar.....	130
Secțiunea a III-a. Regimurile de executare a pedepselor	135
Subsecțiunea III.1. Considerații generale privind regimurile de executare a pedepselor	135
Subsecțiunea III.2. Regimul de maximă siguranță.....	138
Subsecțiunea III.3. Regimul închis	141
Subsecțiunea III.4. Regimul semideschis	143
Subsecțiunea III.5. Regimul deschis	145

Capitolul VI

Executarea măsurilor educative privative de libertate.....	147
---	------------

Secțiunea I. Considerații generale privind executarea măsurilor educative privative de libertate.....	147
---	-----

Secțiunea a II-a. Locul executării – centrele educative și centrele de detenție	148
Secțiunea a III-a. Regimurile de executare	151

TITLUL III

JUDECĂTORUL DE SUPRAVEGHERE A PRIVĂRII DE LIBERTATE – GARANT AL RESPECTĂRII LEGALITĂȚII ÎN EXECUTAREA PEDEPSELOR ȘI MĂSURILOR EDUCATIVE PRIVATIVE DE LIBERTATE.....	156
--	------------

Capitolul I

Scurt istoric al instituției judecătorului de supraveghere a privării de libertate	156
Secțiunea I. Controlul și supravegherea executării pedepselor în România, anterior Legii nr. 23/1969	156
Secțiunea a II-a. Controlul și supravegherea executării pedepselor în Legea nr. 23/1969 privind executarea pedepselor	159
Secțiunea a III-a. Controlul și supravegherea executării pedepselor în O.U.G. nr. 56/2003 privind unele drepturi ale persoanelor aflate în executarea pedepselor privative de libertate.....	168
Secțiunea a IV-a. Controlul și supravegherea executării pedepselor în Legea nr. 294/2004 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în procesul penal	169
Secțiunea a V-a. Controlul și supravegherea executării pedepselor în Legea nr. 275/2006 privind executarea pedepselor și a măsurilor dispuse de organele judiciare în procesul penal	172

Capitolul II

Reglementarea instituției judecătorului de supraveghere a privării de libertate din România în Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor educative privative de libertate	184
Secțiunea I. Considerații generale referitoare la Legea nr. 254/2013 privind executarea pedepselor și a măsurilor educative privative de libertate dispuse de organele judiciare în cursul procesului penal	184
Secțiunea a II-a. Desemnarea judecătorului de supraveghere a privării de libertate.....	187
Secțiunea a III-a. Statutul judecătorului de supraveghere a privării de libertate	193
Secțiunea a IV-a. Natura juridică a activității desfășurate de judecătorul de supraveghere a privării de libertate	204

Secțiunea a V-a. Actele judecătorului de supraveghere a privării de libertate	212
Secțiunea a VI-a. Grefierul delegat la biroul judecătorului de supraveghere a privării de libertate.....	219

Capitolul III

Aspecte de drept comparat privind judecătorul de supraveghere a executării pedepselor	223
Secțiunea I. Considerații generale	223
Secțiunea a II-a. Judecătorul de supraveghere în Italia (Giudici di sorveglianza)	225
Secțiunea a III-a. Judecătorul de supraveghere în Spania (El juez de vigilancia penitenciaria).....	230
Secțiunea a IV-a. Judecătorul de supraveghere în Germania (Richter Überwachung Freiheitsberaubung).....	235
Secțiunea a V-a. Judecătorul de supraveghere în Franța (Le juge de l'application des peines, J.A.P.).....	237

Capitolul IV

Analiza activității judecătorului de supraveghere a privării de libertate.....	241
Secțiunea I. Noțiuni generale	241
Secțiunea a II-a. Atribuțiile administrativ-jurisdicționale ale judecătorului de supraveghere a privării de libertate	242
Subsecțiunea I. Aspecte comune privind înregistrarea plângerilor, ascultarea persoanelor private de libertate, întocmirea și comunicarea încheierilor	242
Subsecțiunea a II-a. Soluționarea plângerilor privind stabilirea și schimbarea regimurilor de executare a pedepselor și a măsurilor educative privative de libertate.....	253
Subsecțiunea a III-a. Soluționarea de către judecătorul de supraveghere a privării de libertate a plângerilor deținuților privind încălcarea drepturilor reglementate de Legea nr. 254/2013.....	290
Subsecțiunea a IV-a. Soluționarea de către judecătorul de supraveghere a privării de libertate a plângerilor deținuților privind aplicarea sancțiunilor disciplinare	315
Secțiunea a III-a. Atribuțiile administrative ale judecătorului de supraveghere a privării de libertate	330

Subsecțiunea I. Acordarea de către judecătorul de supraveghere a privării de libertate de audiențe persoanelor private de libertate.....	330
Subsecțiunea a II-a. Atribuțiile judecătorului de supraveghere a privării de libertate în procedura refuzului de hrană.....	335
Subsecțiunea a III-a. Participarea judecătorului de supraveghere a privării de libertate, în calitate de președinte, la ședințele Comisiei pentru liberare condiționată	341
Subsecțiunea a IV-a. Participarea judecătorului de supraveghere a privării de libertate, în calitate de președinte, la procedura de înlocuire a măsurii internării în centrul de detenție sau în centrul educativ cu măsura educativă a asistării zilnice.....	352
Subsecțiunea a V-a. Participarea judecătorului de supraveghere a privării de libertate, în calitate de președinte, la procedura de acordare a liberării din centrul educativ sau de detenție.....	358
Subsecțiunea a VI-a. Participarea judecătorului de supraveghere a privării de libertate, în calitate de președinte, la procedura pentru continuarea executării măsurii educative privative de libertate în penitenciar.....	362
Subsecțiunea a VII-a. Acordarea de către judecătorul de supraveghere a avizului pentru recoltarea probelor biologice, în vederea testării persoanei condamnate, în cazul în care există indicii că aceasta a consumat substanțe stupefiante, alcool ori substanțe toxice sau a ingerat fără prescripție medicală medicamente de natură a crea tulburări de comportament	364
Subsecțiunea a VIII-a. Efectuarea de către judecătorul de supraveghere a privării de libertate a controalelor la locurile de deținere.....	366
Subsecțiunea a IX-a. Alte atribuții ale judecătorului de supraveghere a privării de libertate.....	368
Secțiunea a IV-a. Considerații privind constituționalitatea activității judecătorului de supraveghere a privării de libertate	380
Considerații finale și propuneri de lege ferenda	394
Bibliografie	405

CAMPANIA „ANTIPIRATERIE”

**RESPECT PENTRU PROFESORII NOȘTRI!
FACULTATEA DE DREPT FORMEAZĂ JURISTI,
NU INFRACTORI!**

Parteneri

Titlul I

LIBERTATEA, DREPTUL LA LIBERTATE LIMITĂRILE ȘI GARANȚIILE SALE

Capitolul I

Libertatea și dreptul la libertate

Secțiunea 1

Libertatea – perspectiva filosofică

Ce este libertatea? Iată o întrebare la care, de-a lungul timpului, diferiți filosofi au încercat să răspundă, aducând noi explicații acestui cuvânt, încercând să-i surprindă cât mai bine esența, pentru ca omul să poată înțelege această valoare și să și-o poată asuma corespunzător, direct proporțional cu importanța ei în viața noastră.

Ideea de libertate a preocupat mulți înțelepți de-a lungul timpului: Platon, Aristotel, Cicero, Sf. Thoma Aquino, Locke, Montesquieu, Franklin, Price, ideile și concepțiile acestora regăsindu-se în diverse scrieri, care au evidențiat concepția referitoare la drepturile și libertățile omului, astfel încât, ulterior, Declarația Universală a Drepturilor Omului a consfințit pentru prima dată în istoria omenirii drepturile și libertățile fundamentale ale omului într-un document politico-juridic cu caracter universal.

Încă din Antichitate, convingerea oamenilor a fost că li se cuvin anumite drepturi, în calitatea lor de ființe umane. Aristotel, în „Politica”, a afirmat că „numai prin lege devine cineva sclav sau liber; prin natură oamenii nu se deosebesc întru nimic”¹.

În aceeași perioadă, romanii au emis celebrul dicton „*Qui suo iure utitur neminem laedit*” („Cine își exercită propriile drepturi nu poate leza drepturile altuia”), principiu care a fost preluat mai târziu în multe acte juridice fundamentale declarative de drepturi, inclusiv în art. 57 din Constituția României

¹ Aristotel, *Politica*, Ed. Națională, București, 1924, p. 24.

din 1991, revizuită¹. Aceste drepturi, printre care și libertatea, nu constituie drepturi absolute ale indivizilor, existând obligația fiecăruia de a nu încălca drepturile celorlalte ființe umane, fiindcă numai astfel exercitarea drepturilor omului se poate realiza în condiții de deplină egalitate pentru toți.

Libertatea a fost analizată de către filosofi diferit, în dezbateră teoretică a problemelor libertății propunându-se, în istoria gândirii filosofice, mai multe soluții. Cu toții însă au arătat că nu se poate vorbi despre libertate în sens abstract, întrucât libertate deplină nu există, aceasta fiind relativă, întrucât în timp ce la un anumit moment și într-un anumit loc poate fi înțeleasă ca atare, conferind persoanei drepturi, într-un alt loc și într-un alt moment ar apărea ca o constrângere pentru aceeași persoană.

Astfel, într-o primă viziune, libertatea este văzută ca un capriciu, un dat imediat al conștiinței, reprezentând facultatea inerentă individului de a se raporta sintetic și spontan la actele pe care le îndeplinește, dând curs pulsațiilor și impulsurilor emoționale. Ea este însă criticabilă, întrucât, dacă individul și-ar conferi atributul libertății oricăror elanuri spontane, care ar confunda dorința cu voința și i-ar da curs, fără cenzură rațională, s-ar supune unor constrângeri tiranice, ar deveni un simplu automat, care își creează iluzia că este liber, tocmai atunci când este redus la un simplu obiect într-un angrenaj a cărui funcționare îi scapă cu desăvârșire.

Într-o altă viziune, întâlnită la stoici, libertatea este definită ca facultatea de a decide fără a fi determinat de niciun mobil sau motiv, presupunând un act voluntar de dominare a impulsurilor și pasiunilor, eliberarea de prejudecăți și iluzii, care ar putea să prejudicieze un mobil de acțiune față de altul, de a dobândi în acest mod independență, de a fi mereu tu însuși.

Una dintre ideile importante, inovatoare la momentul exprimării, îi aparține lui Jean-Paul Sartre², care prezintă libertatea ca o „condamnare”: „omul este condamnat să fie liber. Condamnat pentru că nu s-a creat el însuși și totuși e liber pentru că, odată aruncat în lume, el este responsabil de ceea ce face”, aceasta fiind văzută nu atât ca un dar de care oamenii trebuie să se bucure, cât mai degrabă ca o greutate pe care trebuie să o poarte. Sartre leagă libertatea de responsabilitate și de inexistența unei divinități pe care oamenii să poată

¹ Art. 57, text marginal „Exercitarea drepturilor și a libertăților”, are următorul conținut: „Cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți”.

² J.-P. Sartre, *Existențialismul este un umanism*. Studiul reprezintă stenograma unei conferințe susținute de filosoful francez la Paris, în 29 octombrie 1945.

da vina; în viziunea lui, nu poate fi învinuit Dumnezeu sau altcineva care îi obligă, ci întotdeauna oamenii au libertatea de a alege – „omul nu este decât ceea ce face”. Ducând ideea mai departe, Sartre întărește condamnarea prin faptul că omul este răspunzător pentru toți oamenii când face o alegere – „responsabilitatea noastră este mai mare decât am putea-o presupune, căci angajează întreaga umanitate”.

Astfel, în viziunea lui Sartre, toți avem liberul-arbitru, libertatea, posibilitatea de a alege, luptăm mereu pentru libertate. Însă această libertate implică și o responsabilitate pe măsură, întrucât fiecare trebuie să aibă grijă la propriile acte, pentru că trăim printre oameni, iar acțiunile noastre nu ne afectează numai pe noi, ci și pe ceilalți. Este astfel necesar să fie impuse limite pentru fiecare libertate personală în parte, necesare pentru o bună funcționare a societății, limite care să fie admise și respectate de toți indivizii.

Friedrich Hayek¹ definește, în schimb, libertatea ca reprezentând o stare în care există posibilitatea de a acționa potrivit propriilor decizii și planuri, existând o independență față de voința arbitrară a altuia. El face referire la coerciție, pe care o prezintă ca fiind controlul circumstanțelor unui individ de către altcineva, astfel încât, pentru a evita un rău mai mare, acesta este forțat să acționeze nu pe baza unui plan propriu, coerent, ci pentru a servi celui alt. Astfel, este eliminat individul ca persoană care gândește și valorizează, făcând din el un simplu instrument de realizare a scopurilor altcuiva. Hayek arată că libertatea, având sens de putere, libertatea politică și libertatea interioară nu au aceeași natură cu libertatea individuală, însă toate trebuie să facă parte dintr-un întreg, noi trebuind doar să conferim o valoare superioară uneia dintre ele. Filosoful leagă și el libertatea de responsabilitate, arătând că „libertatea nu înseamnă doar că individul are oportunitatea, dar și povara unei opțiuni, ci și că trebuie să suporte consecințele acțiunilor sale”. Hayek afirmă că simțul responsabilității a fost însă slăbit prin extinderea excesivă a sferei de responsabilitate a individului și prin disculparea sa de consecințele propriilor acțiuni. Cum responsabilitatea poate influența acțiunile unui individ, ea trebuie să se refere doar la acele efecte ale comportamentului său pe care acesta este capabil să le prevadă și să le ia în considerare atunci când acționează.

Isaiah Berlin² utilizează două noțiuni cu privire la libertate, împărțind-o pe aceasta în „libertate pozitivă” și „libertate negativă”. Prima formă se referă

¹ Fr. Hayek, *Constituția libertății*, Ed. Institutul European, Iași, 1997.

² I. Berlin, *Patru eseuri despre libertate*, Ed. Humanitas, București, 1997.

la prezența controlului, a autodeterminării, a autorealizării, în timp ce a doua se referă la absența barierelor, a obstacolelor, a constrângerilor sau a intervențiilor din partea celorlalți. „Libertatea pozitivă”, explică Berlin, este expresia egoismului uman și ține de dorința fiecărui individ de a urmări satisfacerea propriilor interese, fără să fie împiedicat de alți indivizi în atingerea acestui scop. În schimb, „libertatea negativă” reprezintă tocmai interferența libertății unui individ cu cea a semenilor săi, prin care prima este restrânsă de cea de-a doua, întrucât fiecare individ trebuie să respecte și să se conformeze normelor din societate. „Poți spune că ești lipsit de libertate politică doar atunci când ești împiedicat de alți indivizi să atingi un anumit scop”, spunea autorul în lucrarea „Două concepte despre libertate”. Libertatea negativă presupune restrângerea intervenției statului asupra individului la un nivel minim (necesar apărării drepturilor și libertăților individuale). Dar libertatea negativă nu poate garanta oamenilor posibilitatea efectivă de a-și atinge scopurile, deoarece constituie doar o condiție necesară, nu și suficientă pentru atingerea scopurilor individuale.

Problema intervine însă atunci când regulile sunt încălcate, iar soluția constă în existența unui arbitru imparțial, o autoritate care poate interveni, într-un cadru legal, pentru restabilirea ordinii în societate. Acest arbitru trebuie însă să fie unanim acceptat, astfel încât, de-a lungul timpului, acest rol și l-a asumat statul. Dacă a garanta libertate negativă presupune doar a feri individul de constrângeri, asigurarea libertății pozitive înseamnă o intervenție amplă a statului în viața individuală, intervenție menită să pună la dispoziția fiecărei persoane mijloacele de a-și atinge scopurile: resurse financiare, resurse materiale, condiții de afirmare politică.

Prin asigurarea libertății pozitive se asigură autonomie multor oameni care nu posedă resursele necesare unui trai decent și împlinirii scopurilor. Constrângerile statului în viața individuală pot fi: *justificate* (cele care previn actele distructive ale unor oameni asupra altora: crime, furturi, violențe) sau *nejustificate*, abuzive (încălcări ale drepturilor, privări de anumite posibilități).

„Este adevărat că a oferi unor oameni în zdrențe, analfabeți, nehrăniți sau slăbiți de boală drepturi politice sau garanții împotriva ingerinței statului în viața lor privată înseamnă a-ți bate joc de ei. Înainte de a înțelege semnificația unei sporiri a propriei libertăți și de a se bucura de folosirea ei, acești oameni au nevoie de îngrijiri medicale și de educație. Ce este libertatea pentru cei care nu pot face uz de ea? Ce valorează ea fără acele condiții indispensabile uzului ei?

Trebuie început cu începutul ... Libertatea individuală nu este o necesitate primară pentru orice om”¹.

Libertatea pozitivă, în forma sa politică, este cel mai bine exprimată de teoria lui Jean-Jacques Rousseau cu privire la libertate, potrivit căreia libertatea individuală poate fi atinsă numai prin participarea la acel proces prin care controlul colectiv se exercită asupra individului în acord cu voința generală, a colectivității. O societate democratică este, în această viziune, doar acea societate liberă în măsura în care este o societate autodeterminată, iar un membru este liber numai în măsura în care participă la procesul democratic. Se dezvoltă astfel teoria contractului social, ce se întemeiază pe principiul că orice contract social trebuie respectat.

John Stuart Mill² arată în „Despre libertate” că există libertate doar atât timp cât, urmărindu-și binele propriu, fiecare individ nu-i împiedică pe ceilalți să-și obțină binele propriu. În opinia sa, societatea poate progresa doar dacă permite fiecărui individ să-și desfășoare viața așa cum crede el de cuviință, și nu cum cred semenii săi. Suntem tot în prezența unei „libertăți negative”, definită ca o libertate rațională, controlată în cadrul unui stat de drept, autoritatea statală intervenind doar în anumite limite prestabilite și cunoscute de toți indivizii, în situația în care libertatea individuală este încălcată, prin lezarea libertății altui individ.

Mill apără cu o convingere puternică libertatea de exprimare. Aceasta este o condiție necesară pentru progresul intelectual și social. Nu putem fi niciodată siguri, afirmă el, că o idee nespusă nu conține și elemente utile. De asemenea, va fi susținut faptul că a asculta păreri false este ceva productiv pentru că indivizii sunt mai dispuși să renunțe la opiniile eronate atunci când se află într-o dezbatere. Singura manieră prin care se poate încerca schimbarea unui individ este discuția de orice fel (fie ea muștrare, rugămintă sau implorare), întrucât „asupra lui însuși individul este suveran”. Acțiunile coercitive ale statului în sfera individului au două efecte indezirabile: uniformizarea și imposibilitatea progresului individual.

În concluzie, Mill afirmă că societatea are mai multe de câștigat dacă respectă libertatea individuală. Atât timp cât faptele unei persoane nu au consecințe asupra alteia, aceasta trebuie lăsată să trăiască după propriile reguli, și nu după norme impuse din exterior. „Unicul scop care îi îndreptățește pe oameni, individual sau colectiv, la ingerințe în sfera de acțiune a oricăruia dintre

¹ I. Berlin, *op. cit.*, pp. 23-24.

² J.S. Mill, *Despre libertate*, Ed. Humanitas, București, 1996.

aceștia este autoapărarea, unicul țel în care puterea se poate exercita, în mod legitim, asupra oricărui membru al societății civilizate, împotriva voinței sale, este acela de a împiedica vătămarea altora. Propriul bine, fizic sau moral, nu constituie o îndreptățire suficientă. Un om nu poate fi constrâns, în mod legitim, să facă un anumit lucru sau să se abțină de la a-l face pentru că ar fi mai bine pentru el să se comporte astfel, pentru că acest lucru l-ar face să fie mai fericit sau pentru că, în opinia altora, este înțelept ca el să se comporte astfel. Toate acestea sunt bune temeiuri pentru a discuta cu el, pentru a-l mustra sau a-l implora, dar nu și pentru a-l constrânge sau a-i face ceva rău dacă se comportă altfel. Pentru a justifica asemenea lucruri, conduita sa trebuie să dăuneze celorlalți¹.

Montesquieu, în lucrarea „Despre spiritul legilor”, definește libertatea ca „dreptul de a face tot ceea ce îngăduie legea”, arătând că, în situația în care un cetățean ar putea să acționeze dincolo de ceea ce legile permit, „nu ar mai avea libertate, pentru că și ceilalți ar putea acționa în același mod”¹.

Pe aceeași linie, Thomas Hobbes definește dreptul natural ca fiind „libertatea pe care o are fiecare de a folosi, după cum dorește, propria sa putere pentru apărarea propriei sale naturi, adică a vieții sale, libertatea pe care o are fiecare de a face tot ceea ce concepe cu propria sa judecată și rațiune că este cel mai bun mijloc pentru atingerea acestui scop”, autorul subliniind că natura i-a făcut egali pe oameni și că această calitate trebuie să le fie recunoscută².

Din opiniile filozofice prezentate rezultă că limita de demarcație dintre libertatea pozitivă și cea negativă, dacă există, este una foarte fragilă, întrucât se naște între ele un anumit conflict: anumite decizii ale individului, care țin de libertatea pozitivă, pot avea efecte negative asupra celorlalți. Chiar dacă a fi liber înseamnă să te supui propriei rațiuni, trebuie permis și celorlalți același lucru, conducerea vieții potrivit rațiunilor proprii. Trebuie astfel trasată granița între dorințele tuturor indivizilor, iar aceasta nu se poate face decât apelând la rațiune.

Secțiunea a 2-a

Libertatea – perspectiva juridică

Libertatea, în accepțiunea sa juridică, reprezintă o valoare socială promovată, dezvoltată și ocrotită de normele juridice, astfel, personalitatea fiecărui om găsindu-și afirmarea în libertățile consacrate și asigurate de ordinea de drept.

¹ Montesquieu, *Despre spiritul legilor*, vol. I, Ed. Științifică, București, 1964, p. 193.

² Bacon, Morus, Hobbes, Locke, Ed. Științifică, București, 1951, p. 116, *apud* S.G. Barbu, *Dimensiunea constituțională a libertății individuale*, Ed. Hamangiu, București, 2011, pp. 26-27.

Practic, libertatea unei persoane constă în a putea face tot ceea ce nu este în detrimentul alteia. Exercițarea drepturilor naturale ale unui individ este limitată conform legii, în vederea asigurării celorlalți membri ai societății a posibilității de a exercita aceleași drepturi.

Manifestarea fără niciun fel de limită a libertăților individuale, în opinia unor autori, creează pericolul anarhiei și duce la destrămarea unității organice reprezentate de viața colectivității. La polul diametral opus, suprimarea drepturilor fundamentale și a libertăților individuale echivalează cu oprimarea persoanei și, totodată, duce la frânarea evoluției și a progresului social¹.

Pentru a se evita aceste extreme, respectiv nelimitarea și suprimarea libertății, conținutul și întinderea stării de libertate a unei persoane fac obiectul reglementării normelor de drept, creându-se astfel un *status libertatis* al persoanei.

În aceste condiții, libertatea este o valoare socială care nu poate și nu trebuie să fie absolută, fiind condiționată de coordonatele impuse de ordinea constituțională și de ordinea stabilită prin legi.

Cadrul juridic în care trebuie plasată problematica drepturilor omului și a libertăților fundamentale, inclusiv libertatea individuală, trebuie să ofere instrumentele juridice cele mai adecvate pentru protecția juridică a cetățenilor în acest domeniu. Realitatea practică dovedește că protecția juridică a drepturilor omului se realizează, în primul rând, pe plan intern, aceasta constituind o condiție *sine qua non* pentru orice guvernare democratică.

Noțiunea de „libertate” are, în plan juridic, mai multe nuanțe, fapt reflectat atât în doctrină, cât și în actele declarative de drepturi, sensul termenului fiind dat de contextul în care este utilizat. Din punct de vedere etimologic, cuvântul *liber* își are originea în latinescul *liber*, iar cuvântul *libertate* în latinescul *libertas/libertatis*, de unde au fost împrumutate atât în limba română, cât și în limba franceză.

În doctrină se realizează o diferență între „drepturi” și „libertăți”, utilizându-se prioritar noțiunea de „drepturi” pentru a se desemna drepturile omului în general și sintagma „libertăți publice” pentru a desemna drepturile cetățeanului în general². Astfel, cele două concepte sunt diferențiate, arătându-se că „drepturile omului” sunt cele inerente naturii umane, ele situându-se în afara

¹ I. Istrate, *Libertatea persoanei și garanțiile procesual-penale*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1984, p. 11.

² N. Purdă, *Protecția drepturilor omului*, Ed. Lumina Lex, București, 2001, p. 21.

dreptului pozitiv, în timp ce „libertățile publice” sunt considerate prerogative recunoscute și garantate juridic, situându-se în planul dreptului pozitiv, asigurând securitatea individului.

S-a arătat că, din punct de vedere juridic, „dreptul este o libertate, iar libertatea este un drept”, existând o sinonimie între drept și libertate din punct de vedere juridic¹. Pe aceeași linie, Constantin Dissescu sublinia că „libertatea este exercițiul conștient al voinței, e voința în concurs cu viața, e dreptul ființei inteligente de a se dezvolta în ordinea sa după rațiune. Dreptul derivă din libertate (...). Dreptul și libertatea se confundă, de aceea libertatea e un drept, precum un drept este o libertate (...). Omul are dreptul la fericire și la viață, destinații care nu se pot realiza fără libertate, căci unde nu e libertate, nu poate fi fericire”².

Totodată, în doctrină se face distincție între libertatea ca atribut al persoanei umane și libertatea ca drept fundamental al cetățeanului. Prima are în vedere posibilitatea de mișcare (sensul restrâns al noțiunii), în timp ce a doua vizează un complex de drepturi recunoscute și garantate prin Constituție.

În doctrina mai veche s-a arătat că libertatea individuală, în sensul larg al expresiei, înseamnă liberul exercițiu al drepturilor inerente persoanei omului, inviolabilitatea, dreptul de a nu fi oprit de nicio forță³.

În doctrină și în majoritatea actelor internaționale, dar și în constituțiilor diferitelor state, termenul de *libertate* este utilizat în sensul său restrâns, în principal pentru a desemna noțiunea de *libertate individuală* sau *libertatea fizică a persoanei*, „dreptul acesteia de a se deplasa liber, de a nu fi ținut în sclavie sau în orice altă servitute, de a nu fi reținut, arestat sau deținut decât în cazurile și după formele expres prevăzute de Constituție și legi”⁴.

Alături de noțiunea de *libertate/libertatea persoanei*, în doctrină și reglementări, apare și cea de *siguranța persoanei*, ce reprezintă o garanție a libertății individuale, referindu-se la legalitatea măsurilor privative de libertate ce pot fi dispuse de către autoritățile publice⁵.

¹ *Ibidem*, p. 22.

² C. Dissescu, *Dreptul constituțional*, Ed. Librăriei Socec & Co, Societate anonimă, București, 1915, pp. 440-441, *apud* S.G. Barbu, *Dimensiunea constituțională...*, *op. cit.*, p. 12.

³ C. Dissescu, *op. cit.*, p. 18.

⁴ Gh. Iancu, *Drept constituțional și instituții politice*, ed. a 4-a, Ed. Lumina Lex, București, 2007, p. 122.

⁵ I. Muraru, Gh. Iancu, *Drepturile, libertățile și îndatoririle constituționale*, Ed. I.R.D.C., București, 1992, p. 44.

În limbajul juridic britanic¹, dreptul la siguranța persoanei a fost numit *habeas corpus*, având semnificația de garanție acordată la nivel de lege fundamentală fiecărui cetățean, astfel încât, odată arestat sau reținut, acesta va fi deferit fără întârziere unui juriu, chemat să pronunțe fie punerea în libertate a celui învinuit, fie menținerea lui în stare de detenție². Această formulare s-a extins ulterior în multe sisteme de drept, fiind, de asemenea, preluată de doctrină pentru a se explica conținutul dreptului fundamental al libertății individuale.

De asemenea, s-a precizat că dreptul la „libertate și securitate individuală” este considerat ca un concept unitar, termenul de „securitate” trebuind citit împreună cu cel de „libertate”, din moment ce obiectivul principal al prevederilor art. 5 din Convenția europeană a drepturilor omului este de a conferi protecție împotriva imixtiunii de tip arbitrar la nivel procedural sau independent al autorității publice. Securitatea persoanei semnifică siguranța fizică, respectiv „libertatea” de la arestare preventivă sau detenție³.

Între libertatea individuală și celelalte drepturi și libertăți fundamentale există numeroase întrepătrunderi, întrucât, în principiu, restrângerea libertății individuale afectează modul de exercitare a tuturor drepturilor și libertăților fundamentale, producând cel mai adesea mutații profunde în conștiința, condițiile și modul de viață al persoanei lipsite de libertate.

În doctrină⁴ s-a arătat însă că dreptul la „siguranță”, deși nu pare a avea o semnificație fundamentală diferită de „libertatea individului” – aceasta implicând și siguranța persoanei –, totuși poate evoca și un sens propriu, anume protecția față de ingerințele arbitrare ale autorităților politice în spațiul libertății individuale, ingerințe nematerializate în reținerea sau deținerea persoanei; dreptul aici în discuție privește persoana fizică, nu bunurile ei, și în raport cu autoritățile, nu și cu particularii.

De asemenea, s-a menționat că libertatea individuală și siguranța persoanei intră în sfera drepturilor din prima generație, aceea a drepturilor civile

¹ Th. Didier, *Libertes et droits fondamentaux*, 10e éd., Ed. Dalloz, Paris, 2004, p. 315.

² T. Drăganu, *Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar*, vol. I, Ed. Lumina Lex, București, 2000, p. 159.

³ J. Murdoch, *Article 5 of the European Convention on Human Rights. The protection of liberty and security of person*, Council of Europe Publishing, 2002, p. 16.

⁴ I. Deleanu, *Instituții și proceduri constituționale*, Ed. Servo-Sat, București, 1998, pp. 243-244.

și politice, considerate ca fiind cele mai necesare pentru afirmarea individului în raport cu puterea de stat. Sub aspectul clasificării drepturilor și libertăților fundamentale în raport de conținutul acestora, libertatea individuală a fost inclusă în categoria inviolabilităților, adică a acelor drepturi și libertăți care, prin conținutul lor, asigură viața, posibilitatea de mișcare liberă, siguranța fizică și psihică, precum și domiciliul persoanei fizice¹.

Analizând doctrina constituțională românească, în paralel cu cea procesual penală, se observă că libertatea individuală este privită și analizată diferit de autori. Astfel, doctrina constituțională definește libertatea individuală ca dreptul persoanei de a se putea comporta și mișca liber, de a nu fi ținută în sclavie sau în orice formă de servitute, de a nu fi reținută, arestată sau deținută decât în cazurile și după formele expres prevăzute de Constituție și de legi², în timp ce doctrinarii dreptului penal privesc libertatea într-un sens mai amplu, incluzând, pe lângă libertatea fizică, libertatea psihică, inviolabilitatea domiciliului, libertatea de a comunica și libertatea sexuală, ca atribut important al personalității umane, constând în posibilitatea pe care fiecare membru al societății trebuie să o aibă de a acționa în conformitate cu dorințele și interesele sale, fără a fi supus unei constrângeri fizice sau psihice³.

În sens restrâns, definirea libertății individuale de către autorii de drept penal este asemănătoare cu cea a celor de drept constituțional. Astfel⁴, se arată că libertatea individuală reprezintă acea inviolabilitate ce constă în dreptul fiecărui om de a fi și de a se putea comporta liber, atingerea acestor atribute putând fi făcută numai în cazurile și condițiile prevăzute de lege.

Putem afirma, astfel, că noțiunea de „libertate individuală”, în sensul său restrâns, reprezintă libertatea fizică a persoanei, respectiv dreptul acesteia de a se deplasa liber, de a nu fi privată, sub nicio formă, de libertatea fizică în mod nelegal, în timp ce noțiunea de „siguranță a persoanei” constă în ansamblul garanțiilor legale prin care este protejată persoana, atunci când autoritățile publice, aplicând totalitatea normelor juridice dintr-un stat, iau anumite măsuri referitoare la libertatea individuală.

¹ I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *Drept constituțional și instituții politice*, ed. a 13-a, Ed. C.H. Beck, București, 2008, p. 215.

² I. Muraru, E.S. Tănăsescu, *op. cit.*, p. 166.

³ Al. Boroi, M. Gorunescu, M. Popescu, *Dicționar de drept penal*, Ed. All Beck, București, 2004, p. 250.

⁴ I. Neagu, *Drept procesual penal*, Ed. Global Lex, București, 2002, p. 100.

Secțiunea a 3-a

Dreptul la libertate – drept fundamental statuat în reglementările internaționale

Dreptul la libertate reprezintă acel drept subiectiv al cetățenilor, esențial dezvoltării libere a personalității umane, stabilit și garantat prin Constituție și legi. Astfel, dreptul la libertate reprezintă o prerogativă a persoanei, prevăzut în dreptul pozitiv, în virtutea căreia aceasta poate să se comporte într-un anumit fel, putând să adopte un anumit comportament sau să pretindă altei persoane un anumit comportament, putând apela la ajutorul organelor statale competente, în situația în care este împiedicată să adopte comportamentul licit sau cealaltă persoană nu adoptă comportamentul corespunzător legii. De asemenea, dreptul la libertate este un drept esențial pentru cetățeni, un drept fundamental și având un regim juridic propriu.

Libertatea individuală este una dintre primele libertăți înscrise în catalogul drepturilor omului, fiind menționată de timpuriu în legile constituționale ale diferitelor state.

Pentru prima dată, conceptul de „drepturi ale omului” s-a născut în perioada pregătitoare a revoluțiilor burgheze din Europa, conturându-se din ideile care fuseseră deja exprimate în Antichitate sau în Evul Mediu.

Cele mai coerente teorii referitoare la drepturile omului, printre care și dreptul la libertate, au apărut în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea, primele reglementări cu privire la libertatea persoanei realizându-se în Anglia și regăsindu-se în *Magna Charta* (1215), *Habeas Corpus Act* (1679) și *Bill of Rights* (1689), primele documente care schițează elementele dimensiunii juridice a drepturilor omului.

Magna Charta Libertatum reprezintă un act edictat la Runnymede, în Anglia, în data de 15 iunie 1215, în virtutea înțelegerii intervenite între regele Ioan fără de Țară și baronii săi rebeli, care, la punctul 39, prevedea că „niciun om liber nu va fi arestat, întemnițat, exilat ori lezat și nimeni nu va merge împotriva lui, fără o judecată dreaptă a celor egali lui, în conformitatea cu legea țării”.

The Petitions of Rights, datată 7 iunie 1628 și adresată de către Parlament regelui, prevedea că omul liber nu poate fi obligat să plătească impozit fără consimțământul Parlamentului.

Habeas Corpus Act, adoptată de Parlamentul englez la data de 26 mai 1679, garanta inviolabilitatea persoanei.